

ВИБІР ПАРАДИГМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

М. Крупка¹, І. Ревак²

*1 – Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: mkrupka@ukr.net*

*2 – Львівський державний університет внутрішніх справ
79000, м. Львів, вул. Городоцька, 26
e-mail: irarevak@gmail.com*

Акцентовано увагу на виборі парадигми формування інтелектуального потенціалу у системі економічної безпеки держави. Наголошено на економічному контенті таких понять, як інтелектуальний потенціал, економічна безпека держави, система економічної безпеки, інтелектуальна безпека. Встановлено взаємозв'язок між парадигмою та методологією наукового пошуку, розкрито внутрішню природу інтелектуального потенціалу крізь призму системно-структурного та аксіологічного підходів. Проаналізовано роль вищої освіти, науки, культури та духовності у нарощуванні інтелектуального потенціалу суспільства, обґрунтовано участь держави та бізнесу у реалізації політики розвитку і раціонального використання інтелектуального потенціалу для зміцнення економічної безпеки держави. З-поміж усталених парадигмальних форм надано перевагу інтуїціонізму як науковому підходу, що передбачає поєднання інтуїтивно очевидних за формою та змістом явищ і процесів.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, система економічної безпеки, парадигма, методологія, формалізм, логіцизм, інтуїціонізм.

На сучасному етапі формування інноваційної моделі розвитку економіки України на противагу соціальної моделі головним рушієм економічного зростання стає інтелектуальний потенціал як стратегічний ресурс і джерело економічної міцності держави. Економічну ефективність високорозвиненим країнам забезпечує запровадження науково-технологічних розробок і високих технологій проривного характеру. Це об'єктивно висуває і перед Україною завдання щодо посилення науково-освітньої та інноваційної конкурентоспроможності, ефективнішого використання інтелектуального потенціалу як передумови економічної безпеки

держави. Усунення технологічного відставання України від передових країн актуалізується впливом деструктивних чинників, що набувають форм потенційних і реальних загроз. До них, насамперед, належать процеси девальвації морально-духовних цінностей у суспільстві, реальне падіння купівельної спроможності та погіршення якості життя населення, вкрай повільне реформування вітчизняної науки й освіти, зволікання зі створенням національної інноваційної системи. Однією з передумов інтенсифікації розвитку національної економіки є розробка та реалізація державної політики розвитку і використання інтелектуального потенціалу для забезпечення економічної безпеки держави як сукупності програмних засобів протидії загрозам безпеці розвитку культурно-духовного й науково-освітнього базису національного господарства, реалізації стратегічних програм у гуманітарній сфері. На державному рівні дотепер не розроблена національна стратегія розвитку науки. Причиною цього може бути відсутність відповідної парадигми, через що наукова сфера характеризується низькою інноваційною активністю та повільним інтегруванням сучасних організаційних форм і методів. Також при реформуванні вищої освіти необхідно враховувати світові тенденції: загострення конкуренції між університетами за лідерство на глобальному ринку освітніх послуг, поживлення міжнародної наукової співпраці, диверсифікацію механізмів фінансування освіти та наукових досліджень за участю держави, освоєння новітніх технологій з метою поліпшення якості освітніх послуг. Перелічені фактори зумовлюють актуальність міждисциплінарних підходів до розробки та реалізації державної політики розвитку і використання інтелектуального потенціалу із застосуванням функціонально інтегрованої сукупності засобів протидії потенційним і реальним загрозам та окреслюють стратегічні пріоритети зміцнення економічної безпеки держави.

Метою дослідження є обґрунтування парадигмальних конструкцій та методологічних основ формування інтелектуального потенціалу у системі економічної безпеки держави

Вагомий внесок у теоретичне обґрунтування економічних аспектів людської праці й інтелекту, наукової думки, ділових циклів та інновацій здійснили М. Балудянський, Д. Белл, Дж. Бернал, В. Вернадський, Дж. К. Гелбрейт, М. Кондратьєв, Д. Львов, С. Подолинський, Е. Тоффлер, М. Туган-Барановський, І. Франко, А. Шептицький, Й. Шумпетер, Ю. Яковець та ін.

Теоретико-методологічні засади розвитку інтелектуального потенціалу як головної продуктивної сили суспільства обґрунтовані в працях Л. Антошкіної, В. Базилевича, Г. Бекера, М. Блауга, В. Врублевського, В. Гейця, О. Докторовича, М. Згуровського, Ю. Канигіна, О. Ковальюка, М. Крупки, В. Левашова, І. Мойсеєнко [4], О. Мороза, Ю. Саснка, В. Семиноженка, В. Ткаченка та ін. Економіко-філософські та соціальні аспекти інтелектуального і людського капіталу висвітлені в працях А. Дубовика, Ж. Поплавської [6], О. Поповича, Л. Семів, Г. Соколової, О. Стефанишин [9], Т. Стюарта; процеси інтелектуалізації та технологічної індустріалізації національної економіки – у публікаціях О. Бутнік-Сіверського, І. Галиці, О. Грудзинського, О. Другова, В. Петренка, С. Сімановського, Л. Федулової та ін.

Проблеми розвитку освіти й науки за умови формування економіки знань висвітлені у дослідженнях Є. Белозерцева, О. Водоп'янові, В. Волкової, Б. Данилишина, І. Каленюк, І. Кіршина, О. Комарової, В. Куценко, О. Левченка, Г. Леонідової, Б. Маліцького, В. Супяна, Г. Ханіна. Окремі напрями гуманітарної політики держави розроблені Т. Абанкіною, Ю. Білодідом, С. Вовканичем, В. Келле, О. Рубінштейном, В. Скурагівським.

Дослідженням теоретико-методологічних положень і прикладних проблем забезпечення економічної безпеки держави в стратегічному вимірі, у тому числі науково-технологічної, інвестиційно-інноваційної компонент присвячені праці Л. Абалкіна, І. Бабець, З. Варналя [1], Т. Васильціва [2], О. Власюка, В. Засанського, В. Криворотова, О. Ляшенко, О. Макарова, В. Мартинюка, А. Мокія [5], С. Мосова, В. Предборського, В. Пірумова, Б. Пшика [7], В. Сенчагова, А. Сухорукова, Р. Тринька [10], М. Флейчук, В. Франчука, Ю. Харазішвілі, А. Ходжаян, О. Чернеги.

Зважаючи на вагомий науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених, на сьогодні актуальності набувають дослідження ролі та місця інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки держави, якісного розвитку і раціонального використання інтелектуального потенціалу, визначення впливу інтелектуального потенціалу на рівень економічної безпеки держави з урахуванням його мультиаспектної природи. Також нагальними постають питання обґрунтування концептуальних засад дослідження інтелектуальної безпеки в системі економічної безпеки держави, розробки комплексу соціально-мотиваційних програм для молодих науковців, запозичення позитивного світового досвіду зміцнення економічної безпеки держави.

Дослідження етимології поняття “інтелект” вказує на те, що він споріднений з такими термінами, як “розум”, “мислення”, “здоровий глузд”, “свідомість” тощо і характеризує процеси, пов'язані з розумовою діяльністю людини. Із філософських позицій, інтелект – вища пізнавальна здатність мислення, що відрізняється творчим, активним характером від пасивночутєвих форм пізнання. Призначення інтелекту – створювати порядок з хаосу через приведення у відповідність до індивідуальних потреб об'єктивних параметрів реальності.

Стосовно тлумачення інтелектуального потенціалу, зокрема його внутрішньої природи й архітекτονіки, дотримуємося системно-структурного та аксіологічного підходів. За першим підходом інтелектуальний потенціал формується з освітнього, наукового, культурного та духовного компонентів, які взаємопов'язані між собою, доповнюють один одного, а внаслідок тісної взаємодії зумовлюють синергетичний ефект. За аксіологічним підходом (рис. 1) інтелектуальний потенціал є джерелом нових знань, ідей та інформації, що використовуються в новітніх економічних процесах та сприяють підвищенню конкурентоспроможності національної економіки; сукупністю інтелектуальних здібностей і окремого індивіда, і суспільства загалом щодо ухвалення швидких та ефективних рішень під час вирішення складних нетипових завдань та досягнення позитивних кінцевих результатів; мірою ефективності інноваційної економіки, що виявляється в її

здатності до реалізації інтелектуальних можливостей усього населення; запасом економічної міцності держави, гарантом її економічної безпеки та стратегічним ресурсом у глобалізаційному вимірі [2, с. 144].

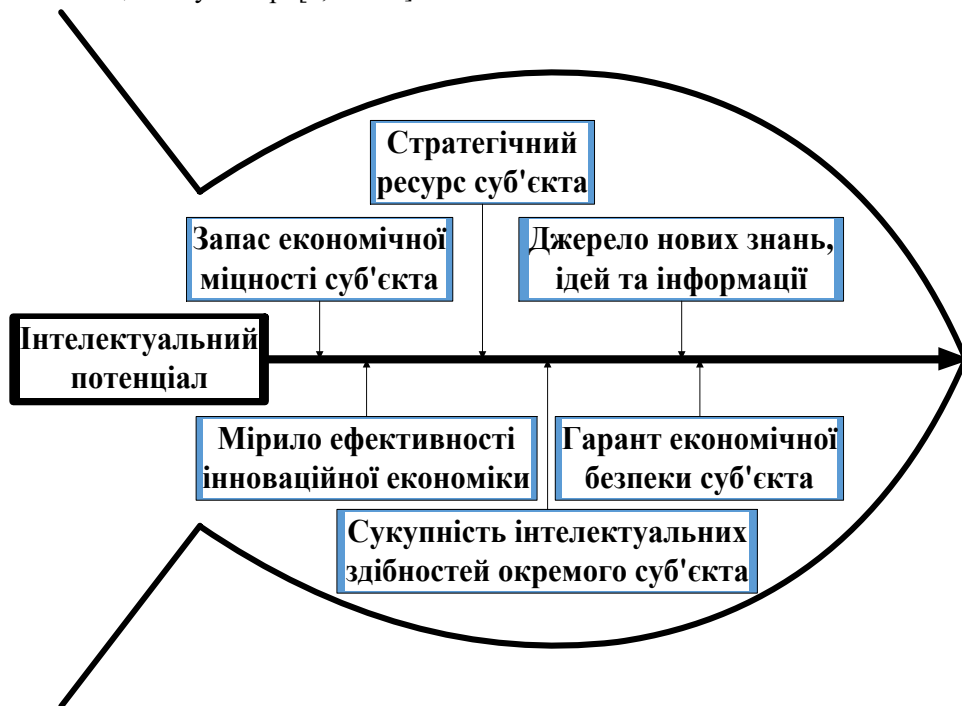

Рис. 1. Структура інтелектуального потенціалу суб'єкта із зазначенням напрямку розвитку (за аксіологічним підходом)

Джерело: складено авторами.

Важливо усвідомити, що інтелектуальний потенціал розвивається та використовується в агресивному середовищі загроз і небезпек. Поняття “загроза” і “небезпека” не є синонімами, хоч їх етимологія свідчить про їх спорідненість, спільне походження, корені та ознаки. Загроза – це потенційно можлива або реальна дія (умова), здатна завдати і матеріальної, і нематеріальної шкоди; небезпека – це конкретна і реальна форма розвитку та реалізації загрози. Загроза є вихідним, або початковим, ступенем розвитку небезпеки.

З огляду на це, економічна безпека держави – це здатність національної економіки за допомогою автоматичних стабілізаторів, з одного боку, зменшити негативний вплив деструктивних чинників та гарантувати її саморозвиток, а з іншого, – шляхом накопичення, інтелектуального потенціалу прискорити перехід

національної економіки на інноваційний тип господарювання і, таким чином, досягти вищого рівня економічної безпеки в державі загалом.

З позиції вибору парадигми важливо відзначити, що система економічної безпеки є штучною, відкритою та динамічною системою, в якій відбувається постійний нелінійний рух, відчувається надходження зовнішньої енергії у вигляді позитивних факторів та деструктивних імпульсів на кшталт загроз і небезпек. Водночас система економічної безпеки є активною, оскільки усі її елементи постійно взаємодіють між собою та сприяють появі нових інтегральних якостей.

Структурно система економічної безпеки представлена сукупністю взаємопов'язаних елементів, зокрема: об'єкта безпеки, суб'єкта безпеки, механізму гарантування безпеки. Всі ці компоненти разом із цілями та принципами утворюють органічну єдність.

Ефективна система економічної безпеки є гарантом захисту національних економічних інтересів та економічної системи загалом від реальних та потенційних загроз. Становлення та розвиток системи економічної безпеки – складний процес, що має свою логіку та етапи впровадження, функціонує відповідно до сучасних потреб з урахуванням наявних економічних можливостей та існуючих вимог.

В епоху інтелектуалізації національної економіки чималий інтерес становить інтелектуальна безпека як невід'ємний структурний елемент системи економічної безпеки держави, що виявляє інтелектуальні інтереси особи, суспільства і держави та створює належні передумови для зміни економічного вектору в бік інтелектуального поступу та формування національної економіки інноваційного типу.

Сутнісні характеристики інтелектуальної безпеки у системі економічної безпеки держави, на наш погляд, найширше розкриваються у правовому, інформаційно-аналітичному, організаційному, інституційному, фінансовому та соціальному аспектах.

Своєрідним є взаємозв'язок парадигми та методології наукового пошуку. У науці і філософії парадигма – це окремий набір понять або схем мислення, що включає теорії, методи дослідження, постулати і стандарти того, що визначає легітимність внесків у галузь науки. Основне призначення методології – виявити та осмислити рушійні сили, передумови та закономірності розвитку наукового знання, забезпечити використання нових знань у практичній діяльності [1].

Безумовно, методологія наукового пізнання є своєрідним ученням про систему апробованих принципів, норм і методів науково-пізнавальної діяльності, про форми, структуру та функції наукового пізнання і передбачає розробку методів, прийомів і способів дослідження у конкретній галузі знань. Головна мета методології наукового дослідження – це вивчення, вдалих підбір і аналіз інструментарію дослідження (методів, засобів, прийомів), за допомогою якого отримують нові знання як на емпіричному, так і теоретичному рівнях пізнання.

Під методологією дослідження інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки розуміємо сукупність теоретичних положень, понятійно-категоріальну основу дослідження (актуальність, постановка проблеми,

формулювання мети та завдань, визначення об'єкта і предмета дослідження, евристична цінність, наукова новизна, теоретична і практична значущість), наукові принципи, методи, засоби, прийоми наукового дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, повної, систематизованої інформації про стан системи економічної безпеки, її будову і структуру, а також визначення впливу інтелектуального потенціалу на рівень економічної безпеки держави.

Науковими гіпотезами, що потребують теоретико-емпіричного підтвердження, є припущення про дуалістичний зв'язок між інтелектуальним потенціалом та системою економічної безпеки держави; твердження про пряму залежність рівня економічної безпеки держави від величини інтелектуального потенціалу держави; теза про взаємовплив інтелектуального потенціалу та системи економічної безпеки держави (Ш ↔ СЕБД).

Якщо під час доведення гіпотези узгоджуються або логічно зіставляються факти або виникають нові, то вона трансформується у нову теорію. Теоретичний рівень дослідження інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки передбачає розробку нової наукової теорії, що ґрунтується на ідеї нарощування інтелектуального потенціалу задля зміцнення економічної безпеки держави.

Емпіричний рівень передбачає спостереження і дослідження конкретних явищ, процесів, експериментів, а також їх групування, класифікацію та опис результатів дослідження. Зокрема, на етапі спостереження за стадіями трансформації інтелектуального потенціалу ймовірні такі важливі форми його перетворення, як формування, збереження, нагромадження, розвиток, відтворення, використання, занепад (деградація), збагачення (нарощування).

Застосування контент-аналізу наукових публікацій (близько 30 тис. за останні 20 років) дало можливість виявити найбільш досліджувані функціонально-трансформаційні стадії: формування (22,38 %); розвиток (20,26 %); використання (19,10 %); збереження (19,07 %); нагромадження (9,28 %); відтворення, у тому числі самовідтворення (5,43 %); збагачення (4,43 %); деградація (0,05 %) (рис. 2).

У структурному контексті інтелектуальний потенціал представлений такими компонентами, як освіта, наука, культура та духовність. Базовою компонентою інтелектуального потенціалу є освіта, яка бере участь у формуванні інтелекту, надаючи людині-носію інтелекту здатність мислити, набувати знань, вмінь, навиків, займатися вихованням та самоосвітою. Сферою, що надалі розвиває та зміцнює інтелектуальний потенціал є наука, основне завдання якої – продукувати нові знання, розвивати усі види наукових досліджень та пропонувати національній економіці сучасні підходи до вирішення складних та неординарних завдань. За наукою знаходиться культура, що є особливою формою вияву людської свідомості та своєрідною сферою реалізації розумових, творчих та інтелектуальних здібностей. Витонченою та водночас надзвичайно важливою складовою інтелектуального потенціалу є духовність, яка у непомітний спосіб позитивно впливає на здатність людини мислити, творити, збагачувати свій внутрішній світ, а відтак, і примножувати інтелектуальний потенціал.

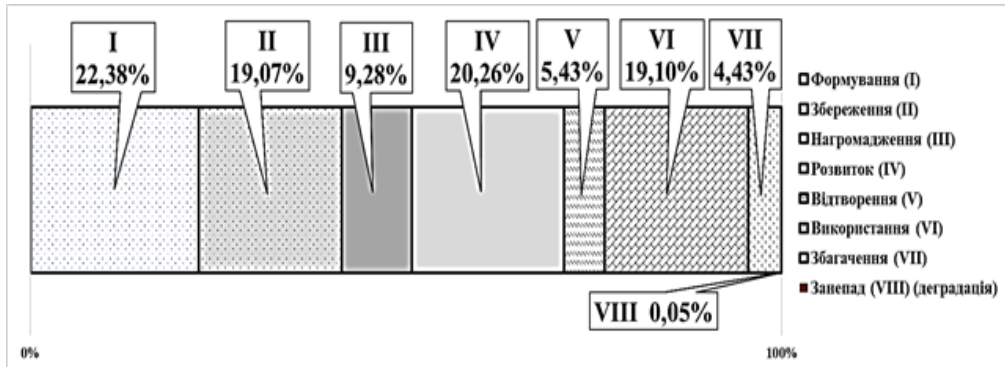

Рис. 2. Частка наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених щодо форм трансформації інтелектуального потенціалу, %

Джерело: складено авторами.

Внутрішня природа інтелектуального потенціалу найповніше розкривається через функції, які він виконує. Найважливішими функціями інтелектуального потенціалу, на нашу думку, є: теоретико-пізнавальна (або гносеологічна), світоглядно-виховна, практична, стратегічна, стимулююча, методологічна, аналітична, захисна, естетична (просвітницька), соціальна.

Вища освіта є не лише носієм інтелектуального потенціалу, а й високопродуктивною силою у суспільстві, що потребує постійної уваги з боку держави та належної фінансової підтримки. Незважаючи на достатньо позитивну динаміку підготовки спеціалістів вищої кваліфікації, кадровий потенціал вищівської науки та науки загалом перебуває під загрозою. Рівень престижності праці в науково-освітній сфері падає.

Порівняльна характеристика кадрового забезпечення державних і приватних закладів вищої освіти свідчить про майже однаковий якісний склад професорсько-викладацького персоналу. Це дає підстави стверджувати, що українські ЗВО різних форм власності здатні забезпечувати майже однакову якість освіти.

Вища освіта повинна більш активно впливати на розвиток усієї системи освіти через удосконалення педагогічної освіти, розробку інтегрованих навчальних програм і відповідних новітніх технологій навчання, провадження наукових досліджень у цій сфері. Особлива увага в системі вищої освіти України має приділятися створенню дослідницьких університетів, що здатні забезпечити надшвидкий розвиток держави у певній галузі знань за моделлю поєднання освіти, науки та інновацій. Питання рівня доступності вищої освіти теж доволі актуальне у процесі реформування системи вищої освіти. Аналіз структури населення в Україні свідчить, що за часів незалежності України зріс рівень доступності освіти.

Одним із головних продуцентів знань, що слугують базою для нарощування інтелектуального потенціалу держави, є академічна наука, взаємозв'язок якої з реальною економікою сприятиме впровадженню інноваційних механізмів

господарювання. Безперечно, інтеграція вищих навчальних закладів, академічних і галузевих секторів науки, промисловості та бізнесу є визначальним чинником активізації процесів збагачення інтелектуального потенціалу в Україні. Водночас наукова сфера України потребує невідкладних реформ. Назрілими, зокрема, є питання розробки та прийняття закону України про соціальний захист наукових працівників, визнання на законодавчому рівні науки як пріоритетної сфери національної економіки тощо.

Спостерігається хронічне недофінансування науки, відсутність мотивації у вітчизняних інвесторів вкладати фінансові ресурси у розробку та впровадження новітніх наукових розвідок, виконання прикладних досліджень. Щорічне падіння показника наукоємності ВВП сигналізує про небезпеку занепаду вітчизняної науки та початок незворотніх процесів щодо її відновлення.

Поглиблення інтеграції вітчизняної культури до європейського та світового культурного простору сприяє розширенню міжнародних культурних зв'язків України з багатьма країнами світу, створює реальні можливості для ознайомлення з досягненнями культури інших народів і держав та представлення кращих зразків національної культури та мистецтва світовій спільноті.

Важливу роль в утвердженні високих стандартів вищої освіти виконує ефективна освітня політика та модель управління вищою освітою. У міжнародній освітній сфері напрацьовано декілька моделей управління освітнім процесом у вищій школі. Варті уваги континентальна, атлантична та східноазійська моделі, що характеризуються складними, абівалентними формами. Кожна з цих моделей зумовлена ментальними особливостями корінного населення, специфікою державного управління, типом економічної системи тощо.

Процес формування і розвитку наукових шкіл США, Західної та Центрально-Східної Європи ґрунтується на національній законодавчій базі з урахуванням етнічних, ментальних, культурно-духовних традицій кожної нації. Упродовж останніх десятиліть найвища ефективність від інвестицій у науку простежується у США, що посідають незмінні лідерські позиції у фінансуванні науково-дослідних робіт. США щорічно збільшують обсяги валових витрат на проведення розробок і досліджень.

Курс на подальше розширення фінансування наукових проєктів обрала Франція. Так, в оприлюдненому Рахунковою палатою звіті “Державне фінансування наукових досліджень, національна мета” зазначено, що, незважаючи на збільшення державного фінансування, національні зусилля в галузі наукових досліджень і розвитку переживають рецесійний період. Це можна пояснити низькою зацікавленістю бізнес-структур фінансувати наукові дослідження і розробки та небажанням французьких компаній брати участь у європейських проєктах.

Стратегія розвитку науки у регіоні ЦСЄ вибудовувалася за зразком функціонування науково-дослідних інститутів і дослідницького процесу загалом у країнах ЄС-15, а її реалізація триває вже понад 20 років. Варто зауважити, що реформування науки у кожній країні ЦСЄ має свої особливості, переваги і недоліки, що певною мірою є корисним для аналогічного процесу в Україні.

Яскравим прикладом визнання освіти і науки пріоритетами економічного розвитку є досвід Китаю. 1997 р. уряд Китаю оголосив офіційний курс держави під гаслом “Наука та освіта – курс країни до розквіту”. Цей дороговказ набув статусу національної ідеї, а програма розвитку освіти визначалася символом “211”, де дві перші цифри означали XXI ст., а остання – першу сотню елітарних університетів.

У сфері культури і духовності світовий досвід буде корисним для поглиблення подальшої інтеграції вітчизняної культури до європейських і світових стандартів; запровадження ефективної моделі державної підтримки культурної галузі у рамках гуманітарної політики України; створення інститутів суспільної підтримки культури на кшталт інституту податкових відрахувань в США; пошук альтернативних джерел фінансування закладів культури, зокрема музеїв, що можуть надійти від суміжної комерційної діяльності, спонсорських коштів, благодійних внесків тощо.

Серед різноманіття організаційних форм регулювання інтелектуальної діяльності соціуму варто виділити базові стратегії розв’язання інтелектуальних завдань. На нашу думку, це знаходить відображення на досить абстрактному рівні людського мислення у формі порівняно невеликого числа альтернативних парадигм. Доволі яскраво відповідний масив знань представлений у філософських та математичних дослідженнях. Серед іншого, математичні концепції знайшли практичне відображення у сфері розроблення та застосування систем штучного інтелекту, уточнення ролі якого в загальному інтелектуальному потенціалі суспільства потребують подальших досліджень.

Щодо більш загальних аспектів вибору парадигми формування інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки держави, необхідно брати до уваги зв’язок українського менталітету з європейським культурним простором, в якому сформувались три головні підходи до вираження процесу людського мислення: формалізм, логіцизм, інтуїціонізм.

Формалізм висуває в якості головного завдання обґрунтування логіки та математики шляхом побудови їх у вигляді обчислень або розрахунків засобами спеціальної теорії, що називається теорією доказів. У міру розвитку теорії доказів і теорії моделей формалізм все більше зближувався з логіцизмом. І зараз чимало авторів зводять їх в єдиний металогічний напрям. Проте є принципова методологічна відмінність формалізму від логіцизму: для формаліста абстрактні об’єкти і поняття – це лише інструменти, за допомогою яких можна отримувати реальні істини і конструкції. Формалізм не ставить питання про їхнє існування або походження, оскільки це не входить до його завдань.

Формалісти розробили поняття верифікованості і фальсифікованості, що зв’язують ідеальні висловлювання з реальними. Філософська сутність цих понять полягає в тому, що будь-яке твердження має допускати пряму або опосередковану процедуру підтвердження або спростування. Твердження, які не можуть бути перевірені навіть поверхнево, належать до псевдопроблем. Відмінності між ідеальними і реальними об’єктами спричинили появу таких нових за своєю методологією розділів математики, як нестандартний аналіз, в якому реальна вісь або інша структура доповнюються об’єктами більш високого рівня ідеальності.

Причому, цей процес відбувається таким чином, щоб зберегти усі конструкти мовою оригіналу, тобто у формальному вигляді. Поділ на мову і метамову виявився результативним не тільки в логіці та філософії, але і в таких нових дисциплінах, як когнітивна наука та інформатика.

Основою логіцизму є уявлення про логічну природу математичних понять і суджень. Головна теза логіцизму зводиться до того, що математика не містить в собі нічого, крім комбінаторного ускладнення понять і принципів, що властиві логіці. Логіцизм намагається обґрунтувати достовірність математичних теорій через їх редукцію до аксіоматизованих теорій логіки, надійність яких зумовлена самим місцем логіки у системі знання і зв'язком логічних принципів з універсальними онтологічними категоріями. На відміну від формалізму, в логіцизмі ідеальні поняття – продукт фундаментальних логічних конструкцій, а не вільної гри розуму.

Головна відмінність інтуїціонізму від інших напрямів інтелектуальної діяльності у тому, що він ставить іншу мету для математики: не доказ “істинних” теорем, а пошук “інтуїтивно переконливих” і “наочно-змістовних” конструкцій, що органічно поєднують в собі побудову та її обґрунтування. До того ж побудова розглядається як єдиний засіб обґрунтування розумових конструкцій.

З огляду на розвинуті наукові підходи до парадигмального розуміння досліджуваної проблематики зауважимо, що проблемі формування інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки більшою мірою імпонує інтуїціонізм, що передбачає поєднання інтуїтивно очевидних за формою та змістом явищ і процесів. Так, інтелектуальний потенціал є водночас системним утворенням (конструкцією чотирьох елементів – освіти, науки, культури, духовності) та високоефективним стратегічним ресурсом економіки держави, здатним забезпечити інтелектуально-інноваційний прорив, а в просторовій архітектоніці системи економічної безпеки слугує колокаційним механізмом реалізації безпекового розвитку національної економіки.

Залежність висновків новітньої економічної науки від математичного апарату ставить перед економістами необхідність вибору базового підходу до сприйняття математики. Підтвердженням вагомості цієї тези є розуміння особливого значення математичної підготовки вступників до ЗВО України, що відображена в системі тестування ЗНО. Разом з тим, варто відзначити відсутність необхідності мати сертифікат ЗНО з математики при вступі на низку важливих економічних спеціальностей. Окрім того, інтелектуальна складова проблеми економічної безпеки загострюється тим, що математична підготовка майбутніх фахівців підлаштована під потреби ринку репетиторських послуг, які формують в учнів поверхневе уявлення про основні форми мислення та утворюють шаблонний підхід, що зводиться до автоматизму, не розвиваючи творче мислення. Іншими словами, існує певний конфлікт інтересів репетиторів та економічної безпеки держави загалом.

У сучасних умовах чималий інтерес становить інтелектуальна безпека як невід'ємний структурний елемент економічної безпеки держави, що виражає інтелектуальні інтереси особи, суспільства і держави та створює належні передумови для економічного інтелектуального поштовху та формування

національної економіки інноваційного типу. Окрім цього, інтелектуальна безпека є джерелом конкурентних переваг на основі динамічного розвитку інновацій та підприємництва, освіти і науки, інфраструктури інформації та поширення знань.

Провідне місце у системі інтелектуальної безпеки посідають об'єкти безпеки, або керовані елементи, що піддаються впливові найрізноманітніших деструктивних чинників. Загалом безпека об'єкта – це стан захищеності об'єкта від різноманітних загроз, за якого створені умови для його належного функціонування. До об'єктів інтелектуальної безпеки належать: національні економічні інтереси в інтелектуальній сфері, інтелектуальні ресурси, інтелектуальний потенціал, інтелектуальна діяльність, об'єкти інтелектуальної власності, інтелектуальні продукти, інтелектуальні послуги, інтелектуальні інвестиції, інтелектуальні інновації, носії інтелекту, інтелектуальні інститути.

Грунтовний аналіз наявних передумов та чинників, здатних активізувати дестабілізуючі дії у сфері інтелектуальної безпеки, дав змогу виокремити декілька типів загроз інтелектуальній безпеці України: загрози нормативно-правового характеру, загрози інституційного характеру, загрози, пов'язані з недостатнім рівнем організації та прийняття організаційно-управлінських рішень, загрози економічного характеру, загрози, спричинені усвідомленими діями окремих осіб або груп осіб, загрози соціального характеру, загрози глобалізаційного характеру, загрози суміжного характеру.

Подальші дослідження цієї проблематики повинні спрямовуватися на підтвердження наведених гіпотез емпіричними даними. Практичну користь може отримати групування типів товарів за значенням коефіцієнта оптимальності. У випадку підтвердження наведених тез актуальним буде розроблення методичних рекомендацій для вибору оптимальної ціни на товар під час його входження на ринок, автоматизація вибору оптимальної ціни з використанням сучасних інформаційних технологій (розроблення спеціальних програм і додатків, за допомогою яких на підставі аналізу інформації щодо обсягів торгівлі у розрізі типів товарів можливо буде спрогнозувати значення оптимальної ціни на товар, спираючись на математичні розрахунки).

Список використаної літератури

1. Варналій З. С. Оптимізація фінансування державних вищих навчальних закладів України / З. С. Варналій, О. В. Красільник // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2017. – № 5 (194). – С. 6-13.
2. Васильців Т. Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України / Т. Васильців // Економічний дискурс. – 2017. – Вип. 1. – С. 161-172.
3. Кравец А. С. Методологія науки / А. С. Кравец. – Воронеж, 1991. – 146 с.
4. Мойсеєнко І. П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія / І. П. Мойсеєнко. – Львів: Аверс, 2007. – 304 с.

5. Мокій А. І. Загрози інтелектуальній безпеці держави в умовах посилення еміграційних процесів / А. І. Мокій, О. І. Дацко, А. М. Шехлович // Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України. – 2013. – Вип. 3(101). – С. 283-301.
6. Поплавська Ж. Інтелектуальний капітал економіки знань /Ж. Поплавська, В. Поплавський // Вісн. НАН України. – 2007. – № 2. – С. 52-62.
7. Пшик Б. І. Роль інтелектуального потенціалу у зміцненні економічної безпеки держави / Б. І. Пшик, С. Б. Копитко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2016. – Вип. 2. – С. 24-27.
8. Ревак І. О. Наукові підходи до тлумачення сутності інтелектуального потенціалу / І. О. Ревак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – Львів, 2013. – Вип. 2. –С. 132–146.
9. Стефанишин О. В. Людський потенціал економіки України: монографія / О. В. Стефанишин. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 315 с.
10. Тринько Р. І. Науковим дослідженням надійне методологічне забезпечення / Р. І. Тринько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. пр Серія економічна. – 2011. – Вип. 2. – С. 3-10.

References

1. Varnalii, Z. S., (2017). Optymizacija finansuvannja derzhavnyh vshchychk navchalnykh zakladiv Ukrainy [Optimization of financing of state higher educational establishments of Ukraine]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko National University*, 5 (194), 6-13 [in Ukrainian].
2. Vasylytsiv, T., (2017). Kharakterystyka funkcionalnykh skladovykh ekonomichnoii bezpeky sektoru informatijno-komunikatijnykh tekhnologii Ukrainy [Characterization of functional components of economic security of the information and communication technology sector of Ukraine]. *Ekonomichnyi dyskurs – Economic discourse*, 1, 161-172 [in Ukrainian].
3. Kravets, A. S. (1991). *Metodologia nauki [Methodology of science]*. Voronezh [in Russian].
4. Moisejenko, I. P. (2007). *Upravlinnja intelektualnym potentialom [Management of intellectual potential]*. Lviv: Avers [in Ukrainian].
5. Mokii, A. I., (2013). Zagrozy intelektualnii bezpetsi derzhavy v umovakh posylennja emihratsijnykh procesiv [Threats to the intellectual security of the state in conditions of increased emigration processes]. *Soc.-ek. Problem suchasnoho period Ukrainy – Soc.-ec.problems of the modern period of Ukraine*, 3(101), 283-301 [in Ukrainian].
6. Poplavska, Zh., & Poplavska, V. (2007) Intelektualnyi kapital ekonomiky znanj [The intellectual capital of the knowledge economy]. *Visn.NAN Ukrainy - Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 2, C. 52-62 [in Ukrainian].
7. Pshyk, B. I., Kopytko, S. B., (2016), Rolj intelektualnogo potential u zmichnenni ekonomichnoii bezpeky derzhavy [The role of intellectual potential in strengthening the economic security of the state]. *Socialjno-ekonomichni problem suchasnoho period Ukrainy - Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 2, 24-27 [in Ukrainian].

8. Revak, I. O. (2013). Naukovi pidkhody do tлумachennja sutnosti intelektual'nogo kapitalu [Scientific approaches to the interpretation of the essence of intellectual potential]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 132–146 [in Ukrainian].
9. Stefanyshyn, O. V. (2006). *Ljudskii kapital ekonomiky Ukrainy [Human potential of the Ukrainian economy]*. Lviv [in Ukrainian].
10. Trynjko, R. I., (2011) Naukovym doslidzhennjam nadijne metodolohichne zabezpechennja [Scientific methodological reliable methodological support]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 3-10 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 02.09.2019

Прийнята до друку 23.10.2019

INTELLECTUAL POTENTIAL FORMATION'S PARADIGM CHOICE IN THE SYSTEM OF THE STATE ECONOMIC SECURITY

M. Krupka, I. Revak

*1 – Ivan Franko National University of Lviv
79008, Lviv, Svoboda Avenue, 18
e-mail: mkrupka@ukr.net*

*2 – Ivan Franko National University of Lviv
79000, Lviv, Horodotsjka street, 26
e-mail: irarevak@gmail.com*

The article focuses on the intellectual potential formation's paradigm choice in the system of the state economic security. The economic content of such concepts as intellectual potential, economic security of the state, economic security system, intellectual security is emphasized. The relationship between the paradigm and the methodology of scientific search has been established, the inner nature of intellectual potential has been revealed through the prism of system-structural and axiological approaches. There have been reasoned peculiarities of the economic security system formation and development as a complex process, which has its logic and stages of implementation, functions in accordance with modern needs, taking into account the available economic opportunities and existing requirements.

The role of higher education, science, culture and spirituality in enhancing the society intellectual potential is analyzed. The state's and business participation in the realization of the intellectual potential's development and rational use policy for strengthening the economic security of the state is substantiated. Particular attention is paid to the study of intellectual security,

which is a source of competitive advantage based on the dynamic development of innovation and entrepreneurship, education and science, information infrastructure and the knowledge dissemination.

Taking into account the advanced scientific approaches to investigated problems' paradigmatic understanding (logicism, intuitionism, formalism), it is stated that the problem of intellectual potential formation in the system of economic security is more appealing to intuitionism, which implies a combination of intuitively obvious in the form and content of phenomena and processes. Thus, intellectual potential is at the same time a systematic formation (the construction of four elements - education, science, culture, spirituality) and a highly effective strategic national economy resource, capable of providing an intellectually innovative breakthrough, and in the spatial architectonics of the economic security system serves as a collocation mechanism for the security based development of national economy.

Key words: intellectual potential, economic security system, paradigm, methodology, formalism, logicism, intuitionism.